

تذکرہ پیر برقی
انمولتہ دارالفتوح

دارالفتوح انجمن

مدرس محمد علی عینی بک طرفدن یازیلشدر .

استانبول — یکی مطبعہ
۱۹۲۷

نور کیمبر سہ ہفتی
انجیل الفنون

انجیل الفنون

مدرس محمد علی عینی بک طرفندن یازیلشدر .

استانبول — یکی مطبعه

۱۹۲۷

دارالفنون

تشكيلات قديمه علميه مزى برنظر عميق ايله بيطرفانه تدقيق ايدرسهك برنجى دارالفنونمترك استانبولك فتحيله برابر آچيلمش اولديغنه حكيم ايدم بيليرز. زيرا فاتح سلطان محمد ثانى استانبولده كندى نامة انشا ايتديرمش اولديتى جامع شريفك ايكي ياننه سكرتار كير قورشونلى مدرسهده ياپديرمش ايدى. بومدرسه لرك تشكيلاتنه توركستاندن جلب ايدلمش اولان رياضى شپيرعلى قوشجى ايله اعلام علمادن منلا خسرو مأمور ايدلمشيدى. علوم عاليه تحصيلنه تخصيص ايدلمش اولان بومدرسه لره كيره بيلمك ايجون اولجه اصطلاح قديميله «موصله سخن» ويا خود «داخل وخارج» درسلى ويا شمديكى تعبيرله ليسه تحصيلنى بتييرمش اولمق لازمدى. سخن ثمان يعنى اوسكز مدرسه دن برينه كيرن طلبه دن هر برينك مدرسه داخلنده كندينه مخصوص بر حجرة سى واردى. بونلر اوراده ياتوب قالفقدن باشقه مكملاً اتفاق اولنوردى. بومؤسسات علميه ده صوكره قانونى سلطان سليمانك سليمانيه ده دو كجه جيلرده انشا ايتديرمش اولدينى دوت بويوك مدرسه ايله برقات دها تكمل ايتمشيدى. زيرا بومدرسه لر طبابتله علوم رياضيه وطبيعيه تحصيلنه تخصيص اولنمشيدى. آنجق چوق كچمە دن بومؤسسە لرك ماهيت اصله ليرنى محافظه ايدمە مش اولدقلىرى كوربورز. زيرا تورك عالملى ايجنده معاصر ليرنه علوم مثبتە نك تحصيلى الزميتنى متانتله توصيه ايتدكدن باشقه بالذات لاتينجه اوكره نوب اولساندن توركجه يه بك معتبر بعض اثرلر ترجمه ايله ين كاتب چلبى نك [۱] دها بيك آلمش يدى سنه سنده مدرسه لردن بك آجى بر لسانله شكاييت ايتديكى ميزان الحقنده اوقويورز: [دولت عثمانيه اوائلنده مرحوم

[۱] استانبولك يتيشديرديكى بك بويوك بر عالمدر [ولادتى: ۱۰۰۰هـ وفاتى ۱۰۶۷هـ]

تأليفاتى: تقويم التواريخ، فذلكه، تحفة الكبار فى اسفار البحار، جهانما، كشف الظنون.

جنتمکان سلطان سلیمان خان زمانه کالجہ حکمت ایله شریعت علملرینی جمع ایله بن محققلر اشتهارده ایدی . ابوالفتح سلطان محمدخان مدارس ثمانیه بنا ایدوب « قانون اوزره شغل اولنه » دیو وقفیه سنده قید وحاشیه تجرید و شرح [۱] موافق درسلرینی تعیین ایتشدی . صوکره کلنلر بوفلسفیاتدر دیو قالدیروب هدایه واکمل [۲] درسلری اوقومنی معقول کوردی . یالکنز آکا اقتصار نا معقول اولغله نه فلسفیات ونه هدایه واکمل قالدی . بونکله رومده سوق علومه کساد کلوب اهلی انقراضه قریب اولغله بعض کنارده اکراد دیارنده یریر قانون اوزره شغل ایدن طالبلرک مبتدیلری رومه کلوب عظیم ظفره صاآار اولدی . آنلری کوروب عصر مزده بعض قوابل ، حکمت طالبی اولوب حقیر دخی اثنای مذا کره ومدارسده استعداد احجابی طلبیه سقراط افلاطونی ترغیب ایتدیکی کبی حقایق اشیا علمی تحصیلنه ترغیب ایدوب بورسالده دخی وصیت ووجه سنه نصیحت ایچون بر قاج ماده ذکر و ایراد ایلدم [عجیبا کاتب چلبی مدرسه لرک ده صوکره کی حال الحظاظرینی کورسه ایدی نه دییه چکدی ؟ اوللری مدرسه طلبه سی هر سنه تشکیل اولان امتحان مجلسلری حضورنده معاینه ایدیلرک ایچلرندن سؤالره جواب ویره مه یئر عسکره سوق اولنوردی . طلبه یی از چوق چالشمغه مجبور ایدن بو اصولی سلطان عبدالحمید ثانی سلطنتک صوکره سنه لرنده الفا ایتشدی . بو حال مدرسه لری بوسبوتون سوندرمشدی .

[۱] موافق ک متنن اجله علماءدن [عضدالدین ایچی] نکدر [وفاتی سنه ۷۵۶]
تونی سید شریف جرجانی پک مکمل بر صورتده شرح ایتشدرکه شرک الک معظم فلسفه
کتابیدر . [وفاتی ۸۱۶ سنه سنده] .

علامه نصیرالدین طوسینک « تجرید الکلام » عنوانی مهم بر اثرینی ده سید شریف
شرح ایتشدی که بزم علما آراسنده ، [حاشیه تجرید] عنوانیه معروف اولان بو کتابدر .
برم عالمیرینکده بو حاشیه اوزرینه متعدد حاشیه وتعلیقلری واردر .

[۲] هدایه شیخ الاسلام برهان الدین علی بن ابی بکر المرغینانی [وفاتی ۵۹۳ سنه سنده] نک
فقہ حنفیه داثر بر اثر مبتیدر . متعدد شرحلری واردر . بزم مدرسه لرده وقتیه اوقونان
شرح اکمل الدین محمد بن محمود البایرقتی الحنفی نک [وفاتی ۷۸۶ سنه سنده] در . اسمنی الغنایه
قویمش .

بوسبيله مدرسه يه اون بش يكرمى سنه دوام ايتديكى حالده، ايكي سطر توركجه يازى يازمى اوكرنه مەمش اولانلره مكرراً تصادف اولنوردى . مدرسه لىر خارجنده كي صبيان مکتبلرندن ده هيچ برقائده حاصل اولمادىني ايجون وطنم زده او قور بازار كيمسه لرك مقدارى بك محدود قالمشدى . دكل عوام ناس حريه مکتبدن يتشمه مش ضابطلرك چوغى ده او قويوب يازمق بيلمزلردى . بونك ايجون بوضابطلر اوچ سنه ظرفنده او قويوب يازمق او كرنمكه مجبور ايدلمشلردى .

والحاصل عمومى اولان بوجهالت تعصبى، بوده تجدد واصلاحاته خصوصتى موجب اولديغندن دولتک زمان زمان موقع فعله قومقى ايسستديكى اصلاحات تشبثلرى بعضاً قانلى اختلاللره هب عقامته اوغرامقده ايدى . نهايت ۱۲۴۱ سنه سنده يكيچريلكك الغا و ۱۲۴۳ سنه سنده روسيه ايله باشلايان محاربه نك ختامى اوزرينه مذکور دولته عقد مصالحه اولونماسى حكومت ايجون يكيدين اصلاحات امكانتى حاضر لامش اولديغندن تبعه مسلمه اولانلار يوزاللى چوجفك علوم جديده تحصيلى ايجون اوروپايه كوندرلمنى وقعه نويس اسعد افدينك قولنج «كيم بيلير هانكى نا كسك زائى وافاده سيله» سلطان محمود ثانى امر ايتمش اولديغى حالده اهل تعصبك قورقوسندن هان كوندرمه مشديلىر . نهايت ۱۲۵۰ - ۱۲۵۱ سنه لرنده مهندس خانه دن بعض ضابطلره طابه دن برقاجى انككتره يه كوندريله بياشمشدى . ايلريده اسمنى كال حرمتله ياد ايدم جكمز كيميا كردرويش پاشا او طبله مياننده ايدى . ايكنجى سلطان محمودك ارتحالته ياقين سنه لرد «۱۲۵۴» ابتدائى تحصيلك مجبوزى اولماسنه [۱] محله مکتبلرينك اصلاح حاللاريله برابر استانبولده بش برده برده رشديه مکتبى آچلماسنه و اولنرك فوقنده بر «معارف عدليه و علوم ادبيه» مکتبى تاسيسنه قرار و يرلمشدى . اوزمان استانبولده عيونه جديده بر درجه يه قدر مهندس خانه ايله حريه ، بحريه و طبيه مکتبلرنده [۲]

[۱] هر كس اولادىنى وقت تيمز اولان درت نهايت بش باشنه باغ اولدنده باى حال مکتبه و يروب بر كيمسه بو احوالك خلافتنه حركت ايدرسه معاتب اولاجنى بيلديريك .

[۲] استانبولده طب فاكولته سنك نه زمان ونه صورته آچيلديغى وشيه ديكي درجه سنه وصول ايجون نه كى تكامل دوره لرنن كچديكىنى او كرنك ايجون طب فاكولته سى مدرس لرنن دو قور غالب عطا بكك (طب فاكولته سى) عنوانى تاريخچه سنه مراجعت ايتلدير .

اوقوتدیرلمقده ایدی. مدرسه یه کیدنلر درس لرینی جامعلرده کتاب لرینی یره سره رک و بعضاً اوب اوزون ویوز اوسقی و بعضاً یان یاتارق اوقور لر دی . کرک کوز و کرک بدنک صحتی ایچون پک مضر و جدیدته مغایر اولان بواصولک ترکیله اوروپا مکتبلرنده اولدینی کبی صیرالرده اوطورارق اوقومق برنجی دفعه مهندس خانه جه قبول ایدلمش اولمالی که تقویم وقایعهده [۱] بوکا عائد حوادث ویرلشدر . بوتفصیلاتی بورایه عیناً قید ایده جکم ، تا که دارالفنونک کشادینه تقدم ایدن سنه لرده معارفه نه حالده اولدیغمز عبرتله کورلمش اولسون : [مهندس خانه بری هاپونده ایوم اولنان تعلیم وتعلمک کیفیتی بووجهله درکه اولامومی الیه الحاج حافظ اسحق افندینک زیر تعلیمنده اولان اوتوز آلتی نفر مستعد مهندس بهر کون علی الصباح مهندس خانه مرقومده واقع کتبخانه یه تجمع و بهر اوج نفری بر طاقم اولمق اوزره هربری کندیلرینه مخصوص صندالیه لره قعود ایله اشبو طاقم لردن بری هر کون علی التناوب میدانده موضوع لون سیاه ایله ملون کبیر درس تحت سنک یانسه قعود ایده رک افندی مومی الیه ک تقریر ایلدیکی درسه متعلق عملیاتی بالفعل اشبو تخته یه تباشیر ایله تخریر ایدوب شویله که کتب افرنجیه دن علوم ریاضیه یه دائر بزو [۲] نام مؤلفک تألیف کرده سی اولان فرانسوی العبارة مجموعه نك جلد ثالثی تعایم اولنه رق ابتدا نوبتجی اولان طاقم اول کون اوقونه جق درسک بر مقدار عباره سنی مارالذ کر تخته یه یازوب اولوجهله خط فرانسوی بهر کون تعلیم اولونمش اولور . بعده فرانجه لسانی نسان عربی نك صرف ونحو قواعدینه دخی تطبیق و عباره نك من جهة المعنی ربطنه دقت اولندقدن صو کرا بهر طاقم عباره مرقومه یی لسانی ترکی یه بالترجمه هربری کندی سیاه یازی طاشنه تخریر ایله افندی مومی الیه ارانه واول دخی ترجمه مذ کوره ده معنا ویا املا جهتله واقع اولان خطایی واستعداد لرینه کوره قواعد ترجمه یی افاده ایدر و صو کره جلد ثالث مزبور دن « ایدورلیق » تعبیر اولنان هندسه میاهدن الحاله

[۱] تقویم وقایع . نومرو ۶۹ سنه ۱۲۴۹ .

[۲] آتیه ن بزو Bezout فرانسز ریاضیه جیلرندن بریدر . [۱۷۳۰ - ۱۷۸۳] .

هذه اوقوئتمقدمه اولان بئى تعلم واونك اشكالنى مارالبيان تحتيه ترسيم ايله درسى لى التقرير ...]: تقويم وقايعك شو تصويرندن طلبه نك صنداليه اوطورماسى، بويوك سياه تحتيه اوزرينه هندسه رسملىرىن جيزمهسى اوزمان ايچون عادتاً مهم برتجدد صاينس اولدينى آكلاشيليور. بونكله برابرفرانسزجه نك طرز تدريسنده كى غرابتده شايان تذكاردرد. حالبوكه بومهندسخانه نك اساسى ده سلطان محمود اول زماننده ۱۱۴۷ سنه سنده «خبره خانه وهندسه خانه» ناميله قورولشيدى. براز صوكره سد اولنمش اولماسنه رغماً ۱۲۰۷ سنه سنده خاليجى اوغلنده اولاه خبره خانه، براز صوكره «مهندسخانه سلطانى» اسميله تكرر آچلمش و ۱۲۱۰ ده «مهندسخانه فنون بريء هاپون» يكي دن انشا و ۱۲۴۱ ده تنسيق اولنمش ايدى. «لون سياه ايله ملون كبر تحتيه» ايله «صندلى» و «فرائجه» لسانى بوتسيقك نتيجهسى ايدى.

*
*

بناء عليه، عسكرى مکتبلىرىنك خارجنده مستقلاً آچيلان رشديه مکتبلىريه شو معارف عمليه وعلوم ادبيه مکتبى ترقى معارف يولنده مهم برخطوه ايدى. ملاحظه عاجزانه مه كوره بوكونكى حقوق وادبيات فاكولته لرىنك احداثى بومؤسسه احضار ايلشدى. زيرا بومکتب تأسسندن صوكره ايكي به آيرلش: «مکتب ادبى»؛ «مکتب عرفانى». بونلرك برنجيسنه بايزيد جامعى، ديكرينه سلطان احمد جامعى اتصالنده كى اينه تخصيص ونظار تلىرينه علمادن امام زاده اسمع افندى تعيين اولنمشيدى. بوايكي مکتبىك امتحانلىرينه دولتجه بويوك بر اهميت ویرلمكده ايدى. تقويم وقايعك ۱۲۵۷ سنهسى رجبىك اون ايكي سنده انتشار ايدن ۲۲۵ نجى نسخه سنده بوامتحان مراسمى شوبله جه تصوير اولنيور: [بتوفيقه تعالى درسعات وبلاد نئوده واقع مكاتب رشديه دن مستغنى اولان اطفالك سايه فيضوايه حضرت شاهانه ده تحصيل علوم ادبيه و معارف بهيه ايله اسعادلرى ايچرن تأسيس بويوريلان نظام مستحسن اقتضاسنجه مکتب معارف

عدلیه و علوم ادبیه شاگردان فطانت نشانترینک تزايد شوق و غیرتربی موجب اولق اوزره صدر اعظم ، شیخ الاسلام و وکلای فحام ، صدرین محترمین ، مجلس والای احکام عدلیه به مامور صدور کرام ، استانبول قاضیسی ، سلطان احمد جاسع نور لامعنده ترتیب اولزان یدی طاقم صنف اول شاگردانی ، مکتبیین مزبورین ناظری صدور کرامدن سماحتلو اسعد افندی و درس و کیلی الحاج عمر افندی حضرآتی جانلرندن موضع امتحان اولان عباره نك حقایق صرفیه و دقایق نحویه سی ایراد و مزایایسی استفسار و شاگردان مومی الیهم دخی اشعه استعداد و مملکه استحضارلری حسبیله جواب صواب ایله بضاعه لربی اظهار ایلدکلرندن ضوکره ، فنون خطوط و رسوم املاده اولان مهارتربی مبین تحریر ایتمکده اولدقلری اوامر علیه و بروات شریفه و خطوط متنوعه سائره بی دخی ابراز ایتملریله قرین تحسین و آفرین اولمشلر ...] تقویم وقایعک بیانیه کوره بوامتحانه کیرن درت یوزدن فضله طلبه به طرف شاهانه دن مناسب هدیه لر ویرلش .

*
* *

برنجی تشبث

فقط باشده صدر اعظم قوجا رشید پاشا اولدینی حالده مملکتده تنظیماتی اعلان و بونك تطبیقاتی امل اتخاذ ایدن بر قاچ تجدد و ترقی طرفدارلری بو مؤسسه نك کفایتسزلکنی در حال کورمشلردی . زیرا امتحانك شو طرز اجراسی ده کوستریور که اصول تحصیل یینه اسکی طرز ایدی . یعنی طلبه به بر سطرلق عربجه بر عباره یازدیروب کله لرك تحلیلندن صوکره معناسنی چیقارتمشلردی . بناء علیه بعض ذوات معارفسماتدن [۱] مرکب بر مجلس موقت تشکیل ایتمشلر .

[۱] رئیس مجلس والا اعضاسندن و صدور علمیه دن ملک پاشا زاده عبدالقادر بك . اعضالر : صدوردن عارف حکمت بك ، وقعه نویس اسعد افندی ، فتوی امینی عارف افندی ، قدمای رجالدن سعید محب افندی ، مکتب حربیه ناظری فریق امین پاشا ، مترجم اول عزت منلا زاده فواد افندی . - [سنه ۱۲۶۱] .

بوجلاسك تنظيم و تصديق ايتديكى لايحه يي مجلس والا تصويب ايتش . بولايحه نك خلاصه محتوياتي صبيان مکتبیرينك ايجابنه كوره اصلاحنه ، مكاتب رشديه نك اصول دينيه متعلق عموم ناس ايجون تعليمي ضروريان دن اولان علومه مكسب اولق اوزره ترتيب اولونماسنه ، ودرجه نائنده اولارق : [صنوف تبعه سلطنت سنده ن هر كيم اولورسه اولسون اكال كالات انسانيه ايتك ايجون كافه علوم و فنون تعلم و ا كتسابه خواهشكر اولانلره و اقلام پادشاهيده استخدا م آرزو سنده بولنانلره استحصال فنون مطلوبه نك مركز و مقرى اولق و همت سنیه خلافتناهي ايله آنلره هيچ رنوع علم و فنك تعاليم و تعلمي كير و قالماق و دروننده طلبه علوم كيجه و كوندز بيتوت و واقمته سايه فيوضاتوايه جناب پادشاهيده اقتراف و ا كتساب كالاته سعي و اقدام ايتك و الحاصل باجمله لوازمات و تفرعاتي كاملا تسويه قلنمق اوزره درسماعنده مناسب بر محله دارالفنونه انشاسي و بونلري انتاج ايجون « مجلس معارف عموميه » ناميله بر مجاس تشكيلي تقرر ايتش . . .] دى . [۱] بوقراردن دارالفنونك انشاسنه عائد اولان جهتنك تطبيقه ناصل باشلانديغى ده تقويم و قايعك ۳۰۶ نجى نسخه سنده [سنه ۱۲۶۲ فى ۱۰ ذا] شويلاه و قيورز [اشبودارالفنونك موقع ايجاييسى و هر كسجه سهولتي مستلزم اولاجق محل مناسبى دخى تأمل و تفكر اولنهرق باب هايون جوارنده كائن عتيق جيخانه و اتصالنده واقع سلطان سرائى عرصه لرى كشف و مساحه ايله دارالفنون مذكور ابنه سنه بالوجوه موافق و چسپان و موقع مزبورك هر جهتله مواقع سائر يه رجحاني نمايان ايدوكى جهتله ابنه مرقومه نك مذكور عرصه لر اوزرينه طرح اساسى تسيب و استحسان و كيفيت خا كپاي هايون جناب ملوكانه يه عرض واستيدان برله اولوجهله اجراى اقتضالرينه امر و فرمان حضرت شهنشاهى متعلق و شرف صدور بويورماش اولمخين مذكور دارالفنونك وسعت و متانت و زيبائيس و زينت كماليله دقت اولنق . . .] اوزره اساسى وضع ايدلمشدر . فقط امر انشاسى سنه لرجه اوزادى . وقعه نويس لطفى افندي نك افاده سنه كوره بوايش ايجون اوروپادن صورت مخصوصه ده جلب اولنان

معمارينه [۱] سەلرجه ویریان یوکسک معاشلرک یکونیه ایجه بویوک بربنای علمی یاپیلیمی ممکن ایمش [وقت و حالک عدم مساعده سی بویولده اولان نمایشکارانک دکشمه سی مانعه لرله برمدت ناتمام قاله رق نهایت اکلی میسر اولوب فقط ماوضع لهنه صرف اولنه مادی . برچوق ایشلرده قوللانلدی ، یالکز اسمی دارالفنونه قالدی . حتی قوائم نقدیه نک الفاسی اوراده اجرا اولندیغندن قوائمک معاملاتنه دارالفنون قاعده سی نامی ویرلمشدر . الحاله هذه محل مذکور عدلیه و اوقاف نظارتلرینک سرکزیدر . یولیه باشلانلیان ایشک نتیجه سی بویه اولور . [۲] وقعه نویسک بوملاحظه سنده ایلاک نظرده برطوغریلق کوریلدیورسده ، ظن عاجزانه مه کوره ینه اونک نمایشکاران دیه استخفاف ایله توصیف ایتدیکی مصطفی رشیدپاشایله آرقداشلی آراصیر امرتجملرک انتریفه لرینه فدا ایدلمه مش اولسه یدی هم دارالفنون انشا آتی اوقدر اوزون سورمز وهم اونی یاشاداجق اسباب اهمال ایدلمزدی . اساساً رشید پاشا بو اسبابی احضاره وقف نفس ایتمشدی . از جمله « دارالمعارف » ایله [انجمن دانش] ک تأسیسلری بومستقل دارالفنون ایچوندی .

دارالمعارف

دارالفنون یاپیلمقده ایکن یوقاریده آچلدقلرینی خبر ویردیکم رشیده مکتبلریله معارف عدلیه و علوم ادبیه مکتبلرینک دارالفنونه نخرج اولامیه جقلری دوشونیه لرک اونلرک فوقنده یکی برمکتب آچیلماسنه قرار ویرلمشدر .

اولا رالده مکتبی نامیه ۱۲۶۶ سنه سنده رسم کشادی اجرا اولنان بومکتبک اسمنی بر آرزوکره « دارالمعارف » چویرمشلر . تقویم وقایعک ۴۲۷ نجی نومروسنده : [بومکتبک رشیده لرک فوقنده و دردست انشا اولان دارالفنونه نخرج عد ایدلدیکنی] اوقوبوروز . واقعا رشیده لرده اوقوتدیرلمایان درسلی

[۱] بومعمار میلانو شهرندن جلب ایدلمش اولوب اسمی « فوساتی » در . کندیسنه مادام الحیاة آیده یوز آلتون معاش ویریله چکی حکومتجه رسماً تعهد ایدلمشدی .

[۲] تاریخ لطفی سکزنجی جلد صحیفه ۱۱۷ .

بودارالمعارفده تدریسه باشلامشدر . ۱۲۶۷ سنه سنده یاپیلان امتحانه عائد تفصیلاتی تقویم وقایعده اوقورکن طلبه نك عربی ، فارسی و حسابدن باشقه ، حکمت طبیعیه ، هیئت وهندسه ، دنده امتحان ایدلش اولدق لرینی کوربورز .

انجمن دانش

تقویم وقایعک بیانانه کوره [دارالفنونک ختامنه قدر بیهوده وقت کچیرلمه مک و آنده اوقوتدیر یلاجق کتابلر دخی اولجه یتیشدیرلمک اوزره شمذیک آیده بر کره دارالمعارفده طوبالانمق اوزره انجمن دانشه نامیله بر هیئت علمیه نك] تشکیله قرار ویرلمش . برنجی ریاسته صدوردن شریف افندی ، ایکنجی ریاسته مجلس معارف اعضاسندن خیرالله افندی تعیین قلمشدر . بو انجمن ۱۲۶۷ سنه سی رمضانک ۱۹ نجی پنجشنبه کونی سلطان مجید حضورنده مظنن بر صورتده صدراعظم رشید پاشانک قیصه وارنجالی بر نطقیه آچلمش ، بر آرزو کرده مشارالیهک نطق مرتبی اوقونمشدر . انجمنک مقصد تأسیسنی نطقک شوققره سی کوستریور [فنون و معارفی حاوی اولمایان لسان هر نه قدر ذاتاً مکمل و منتظم اولسه بیله آثار عمراندن خالی اراضیلر کی عداولنور] . بو انجمنک خدمته دائر اولان نظامنامه نك سکنزنجی بندنده ایسه « فنونه و صنایعه دائر یاپیله جق کتابلرک هر کسک آکلایه جنی صورتده تورکجه اولماسنه دقت و اهتمام اولنه جقدر » قیدی واردر . اعضای داخلیه سی قرق کشیدن عبارت اولاجنی نظامنامه سنده معین اولان انجمن دانشه کیرن ذاتلرک باشدیجه لری شونلردر : مصطفی رشید پاشا ، شیخ الاسلام عارف حکمت بک ، عالی پاشا ، حکیم اسماعیل پاشا ، یوسف کامل پاشا ، سامی پاشا ، فؤاد افندی « بالآخره صدراعظم اولان کچه جی زاده فؤاد پاشادر » زیور افندی « بالآخره پاشا » ، لیب افندی ، خیرالله افندی ، رجائی افندی « ادیب اکرم بکک باباسی » ، درویش پاشا ، ادهم پاشا ، معارف عمومیه ناظری کمال افندی « بالآخره پاشا » ، صبحی بک « بالآخره پاشا » : حمدالله بکک

باباسی» ، احمد و فیک افندی «بالاخره باش وکیل اولان احمد و فیک پاشا» ، منجم باشی عثمان افندی ، «حکیم باشی صالح افندی» ، مدرس جودت افندی «جودت پاشا مرحوم» . انجمن دانشک بعضی اعضای خارجیه سی : شیخ الحرم داود پاشا «اسبق بغداد والیسی» ، قندیه قائم مقامی ولی پاشا ، «بالاخره پارس سفیری» ، موالدین شاکر افندی ، نظیف منلا ، کانی پاشا ، استقنا کی بک ، کرامه ، ارمنی لغوفتی هوجه آغوب ، ردحاوص ، یوستنیک علقو ، واسیلاکی ، موسیو هامر ، هوجه سحاق ، ترسانه ترجمانی تریاکی بغوص ، حکیم ادرنه لی استقنا کی ، داوید ، بشکطاشلی اوغلی عدکساندری ، موسیو بیانکی [۱] بوذاتلردن بعضیلرینی مستقبل دارالفنون ایچون اثرلریله خدمت ایتمش عدایده بیلیرز .

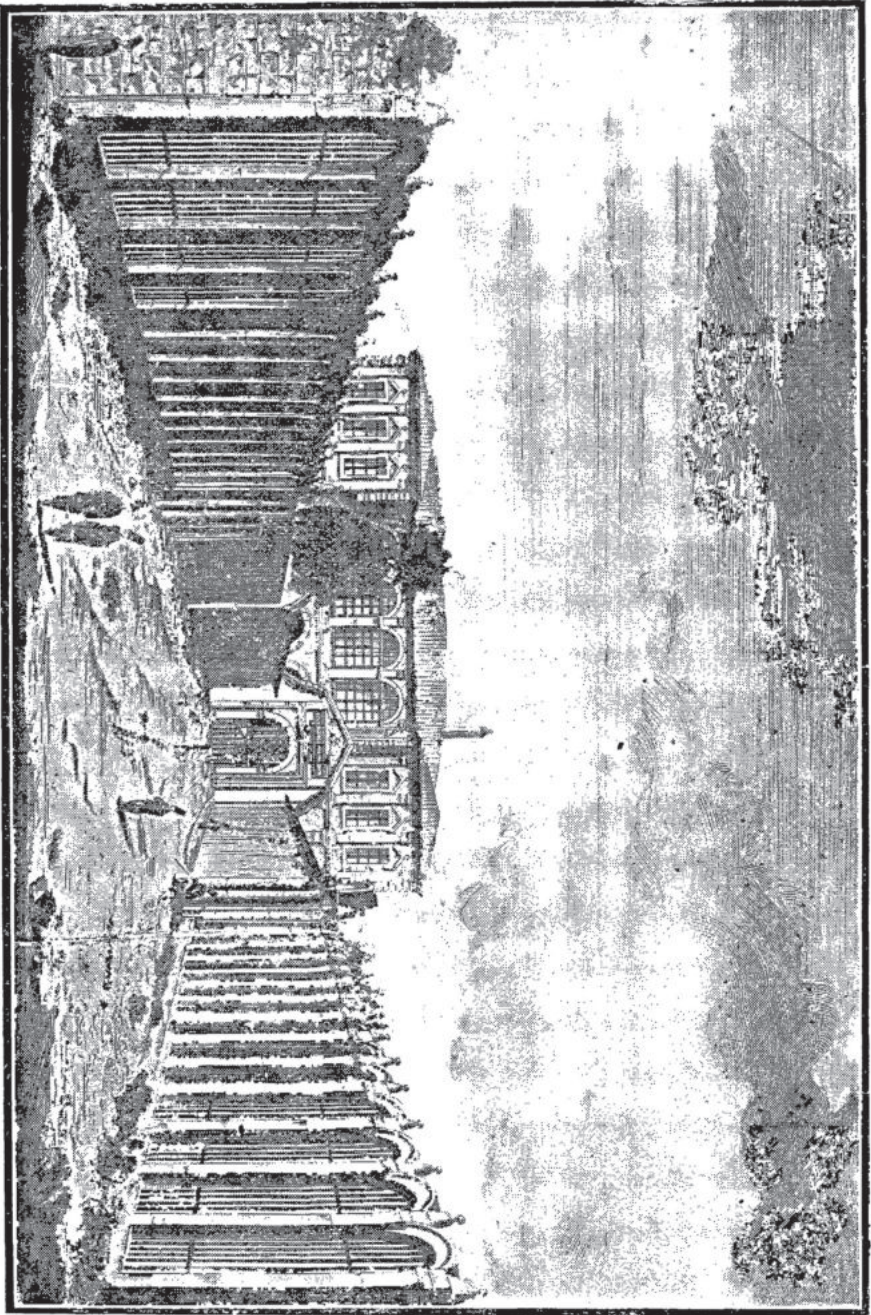
از جمله جودت پاشا ایله صبحی پاشایی ، احمد و فیک پاشایی ، خیرالله افندی بی کال حرمتله یاد ایدرم . بالخاصه احمد و فیک پاشانک حرث ملی به ایفا ایتدیکی خدمت جدأ بویوکدر . اعضای خارجیه دن انکلیزجه و تورکجه لغت مؤلفی «ردحاوص» ایله «بیانکی» بی ، عثمانلی تاریخی مؤلفی هامری ده تخریره بورجلی بز .

*
*

آچیلجق دارالفنونه معلم یتشدیرمک

آچیلجق دارالفنونه عودتلرنده معلم تعیین ایدلمک اوزره اکمال تحصیل ایچون اوروپایه ایکی خواجه کوندرلسنه قرار ویرلمشدر . بوایکی افندی به مجلس معارف عمومی طرفندن ویریلن غره رجب ۲۷۳ تاریخی تعایینامه نک ایکنجی ماده سنی عیناً یازاجم : [ایکنجی بند . مومی الهما افندیلرک بروظیفه ،أموریتلری دخی درسعاده عودتلرنده دارالفنون خواجه لغنه کسب لیاقت واققدار ایتمک اوزره فنون لازمه بی تحصیلدن عبارت اولوب آنجق بری ریاضیات خواجه سی و دیگرری طبیعیات خواجه سی اولمق اوزره پارس سفارت سسئیه سی معرفتیه [۱] بیانکی ، «تورکجه دن فرانسزجه به» و «فرانسزجه دن تورکجه به» لغت مؤلفی .

سليم ثالث زماننده انشا اولان مهند-خانه

کندی استعداد لرینه کوره بری ریاضیات و دیگرى طبیعیات فنلرینه صرف مساعى ایده جکدر . وقنغیسی ریاضیات وقنغیسی طبیعیاته منحصر اولدقلرینی مجلس معارفه دخی بیلدیره جکدر . [بو افندیلر ایلریده اسملرینی تکرار یاد ایده جکم خواجه تحسین افندی ایله سلیم ثابت افندی مرحومدر .

*
*

عمومی سربست درس لر

صدراعظم کچه جی زاده فوآد پاشا دارالفنونک ا کمال انشاسی اوزایا جغندن رسماً کشادینی بگله مکسزین بعض درس لرک سربست اولارق عموم ایچون قونفرانس شکنده او قودماسنی تنسیب ایتمشدی . زیرا اون طقوز سنه اول دارالفنون آچلماسنی تکلیف ایدن مجلس موقت اعضاسندن مترجم اول فوآد افندی شمدی صدر اعظم اولمشدی . بونک اوزرینه آیاصوفیه ده کی دارالفنون بناسی داخنده بعض اوطه لر درس خانه اتخا ذ اولنمشیدی . ایلك درس لرک حکمت طبیعیه یه عائد اولماسی تنسیب ایدلمشسه ده ، ایلریده یالکز بودرسله اکتفا اولنمایوب علم کیمیا وهیئت درس لری دخی آچیلان جغندن او اوطه لر ایچنده مقدا دولتجه کتیردلمش و بودفعه یکیدن صتون آلتمش بولنان برچوق فیزیک و کیمیا آلترلی ایله نمونه لر یرلرینه قونمش اولدیغی کبی برده کتبخانه تأسیس اولنمشیدی . بو کتبخانه یه اسمنی تحقیق ایده مدیکمز بر ذات السنه مختلفه دن درت بیک جلد کتاب هدیه ایتمشدی . بودرس خانه لرک ترتیب و تنظیمنده او وقت طوپخاننه مشیر لکنده بولان خلیل پاشانک ده بویوک بر خدمتی سبق ایتمش اولدیغی لسان حرمتله یاد ایدرز . نهایت بو حاضرلق و ترتیبات بیتدکن صکره ۱۲۷۹ سنه سی کانون اولنک ۳۱ نجی بازار ایرتسی کونی تام ساعت آلتیده درس لره باشلاندى . ایلك درس لری مجلس والای احکام عدلیه اعضاسندن ادهم پاشانک نظارتی آلتنده معادن هایون اداره سی رئیس، درویش پاشا و یره جکدی . درویش پاشا بو خدمتی فعزریاً قبول

ایتمدی . ینه اوسنه انتشاره باشلامش اولان مجموعه فنونده باب عالی مترجم اولی منیف افندی « معارف ناظری منیف پاشا مرحوم » ایله تصویر افکار غربته سی بودرسلر حقنده معلومات ویرمکده در . برنجی درسده ۳۰۰ قدر مستمع حاضر ایتمش . مجموعه نك افاده سسنه کوره [اجرا اولنان تجربه لر امور غریبه دن اولوب حضارک اکثریسی برنجی دفعه اولوق اوزره بویه بر شی کوردکلرندن موجب کمال تعجب لری اولوب بالخصوص قوه الکتریقیه تجربه سنده آلات مخصوصه سندن آتش شراره لری ظهور ایتدکن باشقه برانجه تل واسطه - سیله قوه مذ کوره بر آدمک وجودینه نقل اولندیغی حالده ال ویاخود باشقه بر شیه وجودینک قنغی طرفه طوقونلسه اورادن مائی رنگلی قیغاجملر چیقماسی و بعض ترکیب کیمیوی ایله تیمور تل عادتا قابل التهاب بر ماده کبی مشتمل و محترق اولماسی فوق الغایه موجب استغراب اولمشدر] . ینه بوجمعه نك سکرنجی نسخه سنده منیف افندی بی براز حدتلمش کوربورز . زیرا درساره کلنردن بعضیلرینک [اجرا اولنان تجربه لری کورمک ویر اویون کبی تاماشاسیله اکلنمک اوزره کلدکلرینه] حکم ایله بوکا برچاره بولونماسی توصیه ایدیور . بویلاک درسار حقنده تقویم وقایعک ۶۷۶ نومرولی و ۷ مارت ۱۲۷۹ تاریخلی نسخه - سنده دخی شو حوادثی کوربورز . [سایه معارفوایه حضرت پادشاهیده عمومه تدریس و تعلیم اولنق وهرکیم ایسترایسه کلوب استماع ایتمک اوزره حکمت طبیعیه وکیمیافلرینه دائر بر درس کشاد اولونماسی خصوصه اراده سنیة جناب پادشاهی شرفعلق بویوریلوب فریقان کرآمدن معادن هیاون اداره سی رئیس اولوب بوفلرده مهارت و معلومات کامله سی مسلم اولان سعادتلو درویش پاشا حضرتلری دخی مع الافتخار تعلیم و تدریسی قبوله رغبت ایلمش اولدیغندن دارالفنون اینیسی داخلنده مخصوص بر درسخانه یه آلات حکمییه دخی یرلشد برلمش ...] . ینه تقویم وقایعک ۶۹۵ نجی و ۱۲۷۹ سنه لی نسخه - سنده شو حوادث ویرلمکده در : [دارالفنونده حکمت درسی ویرمکده اولان مجلس معادن رئیس سعادتلو درویش پاشا حضرتلری بر بچق ماهه قدرعودت

ایتمک اوزره مأذوناً پارسه عزیمت اوزره اولدیغندن درس مذکور عودتلیرینه قدر تعطیل اولونماماق اوزره وکالت صورتیه اهلیت ولیاقتی مسلم اولان مکتب حربیه نظری سعادتلو صفوت پاشایه احاله اولمش و بوجمله کچن پنجشنبه کونی امر تدریسه مباشرت اولمغله پاشای مومالیهمک دخی تقریر دلپذیرندن موجود اولان طلبه و مستمعین آشوری مرتبه نمون و مستفید اولمش اولدقلرندن...].
 بودرسک مالی نه اولدیغی ینه تقویمدن اوکریه نیورز: [درس مذکورده اجسامک رمی اولندقدن و صعود ایتدکدن صوکر ا سقوطلرینی انتاج ایدن قوه جاذبه مرکزیه نك قوانین طبیعیه سندن بحث و بیان ایله اشبو سقوطلک اجسام مزبورده بیننده تفاوت سرعتک اسباب و علاماتی تفهیم و تفلاک انواع ثلثه سی تفصیل و تعامیم اولمشدر].

درویش پاشا پارسدن عودتنده ینه کیمیا و حکمت درسلیرینی ویرمکده ثبات ایتمش. اوصیراده معارف و نافعیه نظارتلری مستشارلغنه کچمش بولان پاشانک درسلیرندن مداوملر پک زیاده نمون اولمش اولاجقلرکه مشارالیه بر تشکرنامه ویرمشار. تقویم وقایعک فی ۲۲ مارت ۱۲۸۰ تاریخ و ۷۴۲ نومرولی نسخه سنده منتشر اولان بوتشکرنامه ده طلبه پاشانک بر اثر خیر اولمق اوزره اختیار زحمت و مشقتله درسه دوامندن برلسان محمدتله بحث ایتدکدن صوکر ا اودرسلر سایه سنده [بو عالم کون و فسادده موجود اولان برطاقم آثار عجیبه و غریبه نك کیفیات اساسیه - سنده قدرت و عظمت الهیه نك نه مرکزده اولدیغنه بر قات ده کسب و قوف و معلومات ایتمش اولدقلرندن] بحث ایدیورلر. بوتشکرنامه نك نهایتنده معارف نظری ادهم پاشایه ده تشکر اولومشدر. درویش پاشان صکره محاسن تحقیق برئسی حکیم باشی صالح افندی علم موالد و دیوان محاببات برئسی احمد رفیق افندی علم تاریخ درسلیرینی فخریاً اوقوتا جقلرینی عرض و استدعا ایتدکلرندن اسعاف مطلوب برینه بالاستیدان اراده سنده تعلق ایتمش. آنجق درویش پاشا ایله صالح افندی کبی ذاتلرک دولتک بویوک بر منصبنده بولندقلری حالده بویله مکتب خواجه اغیاه اوغراشمالری غالباً اهالی آراسنده دیدی قودی بی موجب اولمش اولمالی که منیف

افندی مجموعه فنونده شو مطالعه ده بولونیور . [مناصب عالیده بولنان ذواتک بووجهه نشر علومه اشتغاللری حاشاوقع واعتبارلرینه ایرات خلل ایتمیوب بالعکس رتبه‌العلم‌اعلی‌الرتب قضیه مسلمه سی اقتضاسیله برقات ده اعتراف شرف وشانلرینی موجب اولاجنی مستغنی قید و تذکار] در . او کونلرده سرعسکرلک مقامه کچمش اولان صدراسبق فؤاد پاشانکده کندینه مخصوص طلاقته بو مسئله دن باشقه ، دیگر مهم بر مسئله نی تحلیل ابتدیکنی مجموعه فنونده او کرشمش بولونیورز . ظن ایدیورم که حکمت طبیعیه درس لری جاهل متعصب لره دو قونمش . زیراً ۷۹ سنه سی رجینک او چنجه بازار ایرتسی کونی درویش پاشانک درس نی دیکله مک ایچون دارالفنونه کیدن پاشای محترم درسک ختامنده شوسوز لری ده سویله مشلردر : [بوراده تدریس اولنان فنه حکمت طبیعیه دینور ایه ده حقیقته حکمت الهیه در . زیر ایزم عجز مزک بیله بیله جکی مرتبه ده معرفت الهیه نی کوستر . حکمت بوکا برآلت و واسطه اولوب حکمت قدیمه اینه حکمت جدیده نک فرقی ایه یلکن کمیسیه واپورک فرقی کیدر . صکرا کی اینه منزل مقصوده ده آاز زمانده مواصلت اولنور . بونی تدریسه همت ایدن ذاته دخی مخصوص تشکر ایدرز . کندیلری مراتب عالیده ولتدن بدرجه رفیعده بولندقلری حالده رتبه‌العلم‌اعلی‌الرتب اثرینی فعلاً کوستر مشلردر واسکی و قتلرده مراتب عالیده بولنان اکابر علما خدمات رسمیه نی ترک ایتدکلری وقت مدارسده نشر علوم ایلدکلری معلوم اولدیغندن آنلرک اثرینه اتباع ایشلردر .]

تصویر افکار [۱۷ کانون ثانی ۱۲۷۹ عدد ۶۲] ده شویولده بیان مطالعه ایدیور . [اوروپاده الیوم وکلادن مقتدر اولانلر بویه درس ویرر . چونکه بدرجه کاله واصل اولان برنهال پرورشیاپ اولدینی زمینه محصولنی نثار ایلدیکی کبی ارباب معارف دخی دروننده متعیش بولندینی هیئت مدینه سایه سنده فیضیاپ اولمقله ثمره معلومانندن عمومی حصه دار ایتک فعلاً ایضاً وجیهه شکرانیت دیمکدر] . بو حکمت طبیعیه درس لرینه باشلانجه غنی اعلان ایدن تبلیغ رسمی نی درج ایتدیکی صیراده تصویر افکارک ویردیکی معلومات معارف تاریخمز ایچون الزم